

Costache Negruzzi

Amintiri din "Junimea"

Capitolul I

Înființarea societății literare

La banchetul anual prin care se serba aniversarea înființării Societății "Junimea", secretarul perpetuu - acela eram eu - avea obiceiul să ție un discurs glumeț, care începea totdeauna cu următoarele cuvinte: "Originea «Junimii», se pierde în noaptea timpurilor"... Tot așa aș putea începe, fără glumă, și astăzi, când mi-a venit în gând să scriu oarecare amintiri despre această Societate, care a ocupat un sfert de secol din viața mea și cu care se leagă multe și plăcute aduceri-aminte ale tinereții mele. Se poate în adevăr zice că originea "Junimii" se pierde în noaptea timpurilor, de vreme ce ar fi foarte greu a-i fixa cu exactitate epoca înființării.

Mulți membri ai "Junimii" cred că Societatea lor datează din toamna anului 1863, însă aceasta nu poate fi, de vreme ce eu, unul din cei cinci fondatori, m-am întors din străinătate în Iași, după săvârșirea studiilor, în seara de 25 octombrie 1863, iar T. Maiorescu, altul dintre fondatori, plecase cu o zi înainte din Iași la Berlin, și amîndoi ne-am încrucișat în drum la Botoșani, unde petrecurăm noaptea în același han, fără să ne facem cunoștința și fără măcar să ne întrevădem.

Îmi păru foarte rău de absența lui Maiorescu din Iași, căci mi se vorbise mult despre dînsul în timpurile din urmă ale șederii mele în Berlin, unde eu studiam dreptul și el filozofia. Apoi tatăl meu îmi scrisese că Maiorescu, venit în Iași ca director al Liceului Național, se deosebește foarte mult prin conferințele sale publice, și că mai ales acele care aveau de obiect estetica, el le asculta cu un viu interes.

Tatăl meu insista în scrisorile sale asupra deosebirii dintre Maiorescu și mulți din ceilalți profesori tineri, care își dădeau aerul de învățați, pe cînd în realitate erau numai niște oameni mediocri ca învățătură, dar foarte ambițioși și destul de interesați. Toate aceste, și cele ce mai auzii despre Maiorescu la Iași, între altele și de la o rudă a mea, bătrînul Neculai Bibiri, care-i lăuda știința și talentul, îmi produsese multă părere de rău, de a nu-i fi făcut încă cunoștința și de a fi silit să aștept pentru aceasta cîteva săptămîni.

În cele întîi zile după întoarcerea mea în țară, tatăl meu mă conduse pe la toate rudele și pe la toți prietenii săi, precum și pe la alți bărbați influenți, a căror prietenie sau bunăvoință putea să-mi fie de folos.

În ziua de Sf. Mihail și Gavril, 8 noiembrie 1863, mersem să felicităm mai multe persoane cu acest nume și, între altele, făcurăm o vizită și căpitanului Mihail Cerchez, care pe departe se înrudea cu noi. Acest tînăr ofițer cu care m-am împrietenit mai tîrziu așa de mult, ale cărui succese militare în războiul din 1877 mi-au făcut aia mare mulțumire, și al cărui nenorocit sfîrșit m-a mîhnit foarte adînc, îmi făcu o prea bună impresiune și din întîiul moment a început prietenia noastră. Abia ne oprisem vreun sfert de ceas la Cerchez, cînd veni în vizită la dînsul un personaj ce-mi produse efectul cel mai curios. Mic de stat, cu umerii cam ridicați, cu ochii mari și vii, vorbind despre lucrurile care mie îmi păreau cele mai importante cu ușurință și nepăsare, luînd pe toată lumea în zeflema, stînd strîmb pe scaun, părăsind convorbirea în mijlocul vizitei și deschizînd cărți din bibliotecă, pentru a rîde de Cerchez, care le cetea, luînd peste picior toate obiceiurile sociale, acest om, Vasile Pogor, trebuia, fără îndoială, să pară foarte ciudat unui tînăr ca mine, abia venit din Germania, unde mă deprinsesem cu un respect, poate exagerat, pentru

formele și convențiile sociale. Eu rămăsei uimit și pot zice ci impresiunea întâi a lui Pogor mi-a fost puțin simpatcă, de nu chiar dis plăcută.

- Curios om e acesta, zisei cătră tatăl meu, la plecare, mi s-a părut și obraznic, și cam într-o doagă.

- Nu te uita la apucăturile aceste ale sale, e un tînăr inteligent, s-a deosebit, ca judecător, printr-un mare sentiment de dreptate, ceea ce la noi este rar, are și avere, pacat însă că e cam leneș - nu-i prea place să lucreze și în aceasta se deosebește de tatăl său, cu care am fost prieten.

Auzind lăudîndu-se astfel călitățile lui Pogor, abia am lăsat să treacă o săptămînă și m-am dus să-l văd acasă la el. Voiam să-i propun ca împreună să facem un șir de prelegeri publice, cum le inaugurase Maiorescu la începutul aceluiași an. Eram doritor să mă fac cunoscut, să dau semne de viață, să fac ca lumea să vorbească de mine. Fie că dorința de a se deosebi este naturală tineretii, fie că eram pe atunci plin de asemenea aspirații și m-am schimbat foarte mult mai tîrziu în aceasta privință, nici îmi puteam închipui că un tînăr inteligent și cu învățătură să nu împărtășească simțirile acelea. Care fu însă dizamăgirea mea, cînd Pogor îmi răspunse nu cu entuziasm, precum mă așteptam eu, dar cu cea mai desăvîrșită nepăsare:

- A început asemenea cursuri Maiorescu, să așteptăm întoarcerea sa din străinătate.

- De ce să perdem vreme, întîmpinai eu, cam necăjit; cînd va reveni Maiorescu, el va putea urma cursurile începute; pînă atunci să facem noi; sunt și alte chestiuni interesante de tratat, nu este numai filozofia...

- Să vie Maiorescu, răspunse încă o dată Pogor scurt, rece, și schimbă vorba.

După această dușă, nu m-am mai gîndit la prelegeri populare. Dealtminteri, balurile și petrecerile de tot feliul mă luaseră pe dinainte așa de mult, încît nu mai aveam timp să cuget la ocupațiuni de natură mai serioasă.

Cam tot pe atunci am reînnoit și cunoștința cu Carp. Ultima dată îl văzusem cu vreo cinci-șase ani înainte, la o întrunire a studenților români din Berlin.

Prințul Jérôme Napoleon venise în vizită la regele Prusiei, și tinerii români care studiau în Berlin, aducîndu-și aminte de binele ce vărul său, împăratul Napoleon III, făcuse patriei lor, se adunase în casa unuia din studenți, convocați de răposații I. Strat și Grig. Lahovari, acum prezident la Casație, ca să delege o deputație cătră prințul Napoleon, pentru a-i manifesta sentimentele de grațitudine ale românilor. Foarte curios efect îmi făcu mie împrejurarea că se improvizase o tribună în mijlocul odăiei, ca și cînd nici n-ar putea fi o întrunire de români fără discursuri la tribună. Au vorbit succesiv Strat, Lahovari și alți cîțiva. În această adunare, compusă poate din vreo treizeci de persoane, țin minte că se găseau Carp, Muți Balș, Tache Giani și Nicolaus Racoviță. După discursurile înflăcărâte și umflate ale oratorilor, Carp zise de la locul său cîteva vorbe foarte reci, care puse ceva apă în vinul entuziaștilor. Cumpătarea și lipsa de sentimentalism cu care Carp privi situația îmi plăcu foarte mult. Atunci, în cercul studenților, ca și acum, în adunările și sfaturile politice, el își spuse întreg gîndul său, limpede și fără șovăire, și prin aceasta se deosebi de camarazii săi de studiu precum se deosebește astăzi de cei mai mulți oameni politici ai noștri.

De aceea, cînd se aleseră cu vot secret două persoane care trebuiau să înmîneze principelui Napoleon adresa noastră de mulțumire și mai toți votară pentru Strat și Lahovari, eu singur îmi dădui votul pentru Carp și Balș, acei doi ce-mi erau mai simpatci.

Îmi aduc aminte că, auzindu-și pe neașteptate numele ieșind din urnă, Carp întrebă tare de mai multe ori cine și-a bătut joc de dînsul. Iar eu, care mă știam vinovat, am tăcut pitic, ferindu-mă a mă da pe față.

Reîntîlnindu-ne în Iași în toamna anului 1863, în saloanele doamnei Didița Mavrocordat, Carp și eu ne-am împrietenit în curînd, și în tot cursul vieții nu am avut nici o neînțelegere, afară decît în discuțiuni teoretice, în special în chestiunea evreilor.

Curînd după aceea, pe la sfîrșitul anului 1863 sau pe la începutul anului 1864 se întoarse și Maiorescu din Berlin și eu m-am grăbit să mă duc sa-l văd. Acum încă, după aproape 26 ani, acea întîlnire mi-a rămas foarte vie în memorie. Maiorescu ocupă un apartament într-o casă, astăzi dărmată, de la intrarea bisericii Trei Ierarhi. L-am găsit în cabinetul său de lucru, înaintea unei mese lungi, plină de cărți și manuscrise, foarte ocupat cu afaceri de administrație ale școlilor din Iași, căci făcea parte din comitetul de inspecție școlară.

Vizita mea nu păru a-i fi plăcută, poate fiindcă-l turbura în ocupațiile sale. Maiorescu îmi vorbea cum se vorbește cu un tînr fără importanță; la întrebările mele despre cele ce se petrec în Berlin, unde era pe atunci o mare agitație din cauza conflictului dintre guvernul lui Bismarck și parlamentul progresist, Maiorescu răspunse foarte scurt, cu indiferență, și schimbă vorba. Efectul pe care mi-l făcu era foarte departe de ceea ce mă așteptam; eu îmi scurtai vizita și ieșii nemulțumit, cu încredințarea că lăudatul profesor este un pedant și cu sentimentul că acest om nu-mi va fi niciodată prieten, și nici chiar simpatic. Dar lucrurile se schimbă foarte repede. Peste cîteva zile, Maiorescu, întorcîndu-mi vizita, se întinse cu mine în lungi convorbiri, apoi ne puserăm să jucăm șah, pe urmă reîncepurăm a discuta, așa încît el uită alte vizite ce vrea să facă și petrecurăm împreună mai multe ceasuri. Din acel minut am început să-i fiu prieten, cele întîi sentimente ale mele pentru dînsul schimbîndu-se cu totul.

Astfel, efectul ce-mi făcură la început și Maiorescu, și Pogor, - acei cu care mai tîrziu m-am împrietenit atît de mult - a fost fără îndoială rău, oricît s-ar zice că întîia impresiune este cea hotărîtoare.

După mai multe întîlniri cu Carp, Pogor și Maiorescu, primii o dată un mic răvășel de la acest din urmă, prin care mă invită să vin seara la dînsul, unde Carp avea să facă o lectură. El trebuia să ne cetească traducerea tragediei *Macbeth*, în versuri. Față erau cinci tineri, Maiorescu, Carp, N. Burghiele, acum secretar al Consiliului de Miniștri, eu și Teodor Rosetti, pe care mi se pare că în acea seară l-am văzut pentru întîia dată.

Deși Pogor, pe care toți îl așteptau, fusese împiedicat de a veni, lectura se urmă și, lucru ciudat! traducerea a fost găsită bună și plăcu la toți. Se făcură cîteva observații, mai mult de detaliu, și eu m-am întors acasă foarte mulțumit de acea serată literară. Mai tîrziu, de cîte ori am recitat acea traducere, m-am mirat de lipsa de critică ce a domnit atunci în întrunirea noastră. Cum de nu ne-a lovit limba prozaică a traducătorului, în care reproduce pasagiile cele mai poetice ale lui Shakespeare; cum de am trecut cu ușurința asupra greșelilor ritmice care nu se mai numără; în sfîrșit, cum de am fost atît de indulgenți pentru toate neajunsurile lucrării! Poate că ceea ce mai ales a contribuit ca traducerea să cîștige aprobarea noastră a fost limba curat românească în care e scrisă și, în special, lipsa neologismelor cu care mai toți autorii de pe atunci desfigurau limba noastră; poate, asemenea, ci spiritul critic s-a dezvoltat mai tîrziu și treptat în Societatea noastră literară. Oricum ar fi, în acea seară, se poate zice că a fost întîia ședință a "Junimii", fără că cei prezenți să se fi gîndit încă la înființarea unei Societăți literare.

Mai pe urmă ne-am mai întrunit a doua oară, pentru a vorbi despre prelegeri populare. Cu un an înainte Maiorescu începuse cursurile sale, în ultima duminică din carnaval sau în cea întîi din postul mare, nu țin minte bine, în sala Bănci Moldovei, pe care directorul acestei instituții i-o pusese la dispoziție. Acum însă se hotărî ca conferințele să se facă în unul din saloanele Universității și ca, în afără de Maiorescu, să mai ia parte și alții dintre noi, și anume: Pogor, Carp și Rosetti. Iar eu, fie că nu mi s-a propus, neavîndu-se încă destulă încredere în mine, fie că însumi, după cunoștința mea intimă ce făcusem cu acei tineri, nu m-am bizuit să mă înfățișez publicului, am rămas de acea dată simplu ascultător.

Prelegerile au început în 9 februarie și au urmat pînă în luna lui mai. Pogor a făcut două conferințe *Despre înrîurirea revoluției franceze asupra ideilor moderne*, Carp de asemenea două: *Asupra tragediei antice și moderne* și *Despre trei cezari (Cezar, Carol cel Mare și*

Napoleon), iar Maiorescu singur a ținut zece. Negreșit, Pogor a vorbit bine și cu mare succes, Carp de asemenea a vorbit foarte bine, dar cursurile lui Maiorescu au fost admirabile. Era pentru mine ceva neașteptat. Vorba lui Maiorescu, limpede și ușoară, limba sa română aflat de frumoasă, de care nu-mi dau seamă unde a găsit-o, claritatea expunerii, care contrasta așa de mult cu cursurile celor mai mulți profesori ce ascultasem în Germania, materia cea interesantă a prelegerilor, cunoștințele variate și bogate ale oratorului, într-un cuvânt strălucita lui elocvență îmi făcuseră efectul cel mai adânc. De la cea întâi prelegere introductivă, intitulată: *Ce scop au cursurile populare?* am fost cuprins de o admirație care a mers tot crescândă prelegerile: *Despre religiunea în popor*, *Despre sunete și colori* și a culminat în cea de pe urmă: *Despre minte și inimă*. Eu, care în intervalul acesta mă făcusem profesor și coleg al lui Maiorescu la Universitate, devenii cel mai înfocat entuziast al său, eram sub farmecul elocvenței sale, așa încît chiar cîteva ani mai tîrziu, prieteni de ai mei, între care Nicu Gane, își băteau joc de mine, din această cauză, zicîndu-mi că eu nu recunosc decît doi oameni mari în lume, pe Shakespeare și pe Maiorescu.

Cursurile din anul 1864 au dat loc și la un incident destul de neplăcut. Precum am zis, Th. Rosetti trebuia să vorbească și el, despre Societatea modernă. El veni în duminica hotărîtă la Universitate, unde se adunase lume peste măsură de multă, printre care se găsea și domnișoara Profira Beldiman, cu care era tocmai să se logodească și cu care s-a și însurat puțin timp după aceea. Bine pregătit, precum mi s-a zis, Rosetti era tocmai să înceapă, cînd, în momentul suirii sale la tribună, sau, mai bine, după ce se dădu în dosul mesei care reprezenta tribuna și rosti cuvintele obicinuite și devenite în urmă tradiționale: "Onorat auditoriu", el perdu deodată cu desăvîrșire prezența sa de spirit. Tot întorcînd împrejurul unui deget o hîrtiuță pe care avea scrise cîteva note, și tot zicînd: "Societatea modernă, societatea modernă..." nici o idee nu-i mai veni în minte, ca și cum toate i-ar fi fost smulse din cap deodată. Două sau trei minute nesfîrșit de lungi au trecut așa.

Pentru public, situația era foarte penibilă, iar pentru noi, prietenii lui Rosetti, era grozavă, o adevărată suferință. Cel mai indiferent din toți parcă a fi Rosetti însuși, care cu două vorbe de scuză se dădu jos de la tribună și se depărtă liniștit. Publicul se împrăstie nemulțumit, comentînd foarte defavorabil această întîmplare neplăcută a cumnatului domnitorului, iar noi ne strînserăm răpede acasă la Pogor.

Cine ar fi putînd crede, atunci, că același Rosetti va deveni mulți ani mai tîrziu, în situațiuni neasemănate mai grele, fiind prezident al Consiliului de Miniștri, un orator așa de interesant și de sigur pe sine!

Se făcuse obicei ca duminica după sfîrșirea prelegerii, Maiorescu, Rosetti, Carp, eu și Pogor să ne adunăm la acest din urmă pentru a discuta asupra obiectului prelegerii ce se ținuse. Era o mare plăcere pentru noi orele acestea petrecute în discuții filozofice și literare. Pogor, Carp și Rosetti, cari nu puteau sta altfel decît tologiți pe canapele, Maiorescu pe scaun, iar eu totdeauna impresionat, plimbîndu-mă agitat prin odaie, petreceam astfel făcînd teorii de tot soiul, amestecate pe ici, pe colo cu glume și împunsături ce ne aruncăm unii altora. În duminica în care Th. Rosetti făcu marele său *fiasco*, eu sosii trist și cu inima strînsă, dar care fu mirarea mea cînd găsii pe Theodor așa de liniștit, parcă nimic nu s-ar fi întimplat, și pe Pogor rîzînd mai mult decît oricînd și zicînd că, în momentele de zăpăceală ale lui Rosetti, el nu simțea alta nimic decît o dorință grozavă să-i trîntească cîteva pumni în spate.

Fericită natură aceea a lui Pogor, cu nepăsarea sa deplină pentru ceea ce se numește: viața reală! Ocupîndu-se de tot ce se petrece în domeniul închipuirii și cetînd cu interes toate operele însemnate ce s-au scris din cea mai depărtată antichitate pînă la romanele cele mai nouă, el luneca ușor peste întîmplările contemporane ca și cum acestea nu l-ar privi.

Un exemplu caracteristic despre această nepăsare, câteodată naivă, este următorul fapt: Eram odată, împreună, candidați la deputăție, și eu alergam și îmi dam multă osteneala să izbutim, pe când Pogor nici se mișca din casă și lăsa pe adversarii noștri să lucreze și să ne ponegrească în toată voia. Pasionat, precum eram, eu îl mustrai supărat în comitetul electoral de această culpabilă nepăsare, iar el îmi răspunse foarte liniștit: “Cum vrei să lucrez, când nu știu unde și cum se poate căpăta o listă de alegători?” El uitase cu totul că, fiind atunci primar, lucrase însuși în Consiliul comunal la formarea listelor electorale, și că acele liste ce i se păreau așa de greu de găsit se aflau cu teancurile în cancelaria primăriei sale!

În una din acele după-amieze de care am vorbit mai sus s-a hotărât înființarea în regula a unei Societăți literare, care de fapt și exista. Mai multe dumineci de-a rîndul am discutat numele ce trebuia să-i dăm. Tot felul de propuneri, și serioase, și glumele se făcură și se respinseră de-a rîndul. Un moment, numele care dobîndi aprobarea celor mai mulți fu “Ulpia” sau poate chiar “Ulpia Traiană”. Însă în duminica următoare toți cinci veniram cu gîndul ascuns de a propune adoptarea altei numiri, căci după reflecțiile făcute acasă, numele “Ulpia” ni se păru din cale-afară de pretențios. Ce aveam noi a face cu împăratul Traian? Și-apoi atît se abuza atunci de latinisme în literatură, în limbă, în nume proprii și chiar în teorii de drept public, încît o reacțiune se produse pe nesimțite, fără chiar să ne dăm seamă, în fiecare din noi. De aceea, când Maioreseu, mi se pare, propuse revenirea asupra hotărîrii noastre și schimbarea numelui “Ulpia”, toți am împărtășit la moment părerea aceasta. După multă discuție, Theodor Rosetti ne zise de pe patul unde era culcat:

- Măi băieți, vreți să va dau eu un nume fără pretenție, care să vă placă la toți, fiindcă nu zice mare lucru?

- Vorbește!

- Hai s-o botezăm “Junimea”, zise Theodor Rosetti.

- Foarte bine găsit! strigarăm cu toții.

Atunci Pogor, ridicîndu-se de pe canapeaua pe care se aruncase, începu să cînte ca un preot pe nas, și întrebă de trei ori:

- S-a lepădat copilul de Satana pedantismului?

De trei ori răspunserăm cu toții rîzînd:

- S-a lepădat.

- În numele Domnului, boteze-se dar “Junimea”! exclamă Pogor, și “Junimea” a rămas pînă în ziua de azi.

(Iacob Negruzzi, *Amintiri din “Junimea”*, în *Scrieri*, II, Text ales și stabilit, note și comentarii de A. Nestorescu și N. Mecu, Minerva, București, 1983, pp. 65-73)